

Л. М. Сбітнева, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

К. В. Полянська, Національна музична академія імені П. І. Чайковського

СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В УКРАЇНІ У 70 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Сбітнева Л. М., Полянська К. В.

Сутність та специфіка музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні у 70 роки ХХ століття

В статті розглядається сутність та специфіка музично-естетичного виховання у 70 роки, період, коли музичне виховання було частиною комуністичного виховання підростаючого покоління. Важливими принципами теорії і практики музично-естетичного виховання, які спиралися на досягнення наукової думки радянських вчених і будувалися на методологічній основі марксистської теорії комуністичного виховання були наступні – залучення до музично-естетичної діяльності широких народних мас, створення масового мистецтва, яке б сприяло самовідданій праці та розквіту держави.

Переглядалися установки мети художньої освіти у всіх її формах, зростало усвідомлення того, що урок музики у школі – це не просто урок співу з елементами музичної грамоти і слухання музики – це процес зростання духовних можливостей дитини. Початок 1970-х років відзначився масштабним початком Всесоюзного експерименту в масовій школі по перевірці нового змісту навчання з музики та образотворчого мистецтва.

Ключові слова: музично-естетичне виховання, музичне сприйняття, види музичної діяльності, музична педагогіка.

Сбитнева Л. Н., Полянская Е. В.

Сущность и специфика музыкально-эстетического воспитания детей и молодежи в Украине в 70 годы XX века

В статье рассматриваются вопросы сущности и специфики музыкально-эстетического воспитания в 70 годы, период, когда музыкальное воспитание являлось частью коммунистического воспитания подрастающего поколения. Теория и практика музыкально-эстетического воспитания опирались на достижения научной мысли советских учёных и базировались на методологической основе марксистской теории коммунистического воспитания. Важными принципами музыкально-эстетического воспитания были следующие – привлечение к музыкально-эстетической деятельности широких народных

масс, создание массового искусства.

Пересматривались цели художественного образования. В начале 70-х годов начался масштабный Всесоюзный эксперимент в массовой школе по проверке нового содержания программы по музыке.

Ключевые слова: музыкально-эстетическое воспитание, музыкальное восприятие, виды музыкальной деятельности, музыкальная педагогика.

Процес розвитку національної української системи музично-естетичного виховання зумовлює опрацювання історичного та теоретико-методологічного аспектів музично-естетичного виховання минулого, врахування його корисного досвіду, адже без вивчення розвитку теорії й практики музично-естетичного виховання та навчання у минулому неможливо збагнути сучасне і передбачити майбутнє, а також забезпечити єдність, наступність і спадкоємність у вихованні поколінь. Як зазначається в Державній національній програмі „Освіта” („Україна ХХІ століття”), навчально-виховний процес повинен здійснюватися у невіддільності освіти від «національного ґрунту, її органічному поєднанню з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу».

В розвиток теорії і практики музично-естетичного виховання значний внесок зробили відомі вчені, педагоги, музикознавці Б. Асаф'єв, О. Апраксина, Н. Ветлугина, Н. Гродзенська, Д. Кабалевський, Л. Масол, О. Рудницька, Б. Теплов, Д. Огороднов, О. Ростовський, Б. Яворський та багато інших.

Загальні питання історичного розвитку музично-естетичного виховання, принципи і методи музичного виховання і навчання досліджувалися І. Анісімовою, О. Апраксиною, Л. Баренбоймом, Н. Добровольською, А. Калениченко, Л. Коваль, Д. Локшиним, О. Михайличенком, С. Марченко, Л. Масол, В. Орловою, О. Ростовським, Г. Падалкою, М. Пономаренко, О. Рудницькою, І. Сташевською, Т. Танько, Л. Хлебніковою, В. Черкасовим, Т. Цвелих, В. Шацькою, Л. Школяр, О. Щолоковою, В. Шульгіною та ін.

У галузі музично-естетичного виховання особистості, його методів і форм українським народом нагромаджено чималий досвід. На сучасному етапі питання аналізу змісту музично-естетичного виховання у 70-х роках, коли у

всій складності та протиріччях систему музично-естетичного виховання в країні називали „унікальною”, ще потребують свого осмислення.

Розгляд питань сутності музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні у 70-х роках минулого століття надасть можливість окреслити основні шляхи розвитку художньо-педагогічної практики у XXI столітті.

Мета цієї роботи – дослідження сутності та специфіки музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні в 70- роки XX-го століття.

В соціалістичному суспільстві УССР, як і у всьому Радянському Союзі музичне виховання було частиною комуністичного виховання підростаючого покоління. В державних документах підкреслювалося, що питання розвитку культури радянського суспільства набувають все більшої актуальності. Зразком в епоху розвинутого соціалізму та будівництва комунізму була всебічно розвинена людина, яка вміла розуміти і сама творити прекрасне [2].

У 20-й статті Конституції СРСР було затверджено, що „Радянська держава ставить собі за мету розширення реальних можливостей для розвитку і застосування громадянами своїх творчих сил, здібностей і обдарувань, для всебічного розвитку особистості” [3].

Концепція естетичного виховання радянського часу, яка базувалася на марксистсько-ленінському розумінні особистості і законів соціального життя, розглядала проблеми естетичного виховання у невіддільності з ідеологічною боротьбою та соціальними конфліктами епохи. Важливими принципами теорії і практики музично-естетичного виховання, що спиралися на досягнення наукової думки радянських вчених і будувалася на методологічній основі марксистської теорії комуністичного виховання були наступні – залучення до музично-естетичної діяльності широких народних мас, створення масового мистецтва, яке б сприяло самовідданій праці людини та розквіту держави [4].

В 70-ті роки в музичній освіті розпочалися радикальні зміни, що мали під собою реальні соціально-історичні передумови. Насамперед, це позитивні зрушення в гуманізації суспільства у 60-ті роки: тоталітарна ідеологізація, яка намагалася зробити з людини „функціонера” політичної системи, закономірно

породила свою протилежність – у суспільстві постійно назрівало розуміння самоцінності окремої особистості в культурно-історичному процесі, що в освіті відбилося у лозунгу „Повернути школі Дитину”. І хоча це був короткий період, який змінився скоро „застоем”, суспільна думка вже почала набирати сили, демократизацію школи вже не можна було спинити. Однією з закономірностей цього руху була реформа масової школи, яка розпочиналася у 70-ті роки, проходила з протиріччями, але з часом все більше набирали сили ідеї, які відбивалися у вимогах гуманізації і гуманітаризації освітньої системи [1].

На цьому етапі переглядалися установки мети художньої освіти у всіх її формах і на всіх вікових етапах розвитку учнів. В науково-педагогічній літературі наголошувалося на тому, що в країні естетичному вихованню, яке є одним із засобів комуністичного виховання, приділяється особлива увага, збільшувалася увага до мистецтва і в загальній освіті. Вчителі музики вже не могли залишатися на ролях „масовика”, який обслуговує багаточисленні шкільні виховні заходи, зростало усвідомлення того, що урок музики у школі – це не просто урок співу з елементами музичної грамоти і слухання музики, - це процес зростання духовних можливостей дитини, допомога в освоєнні художнього бачення світу. Становилося очевидним, що дидактична регламентація діяльності вчителя музики і школярів робиться неможливою, що без творчості дітей уроки мистецтва втрачають свій смисл.

Одним з визначних представників школи педагогіки мистецтва, яка активно розвивалася у 70 роки, був Б. Юсов. Цьому вченому вдалося науково обґрунтувати природу комплексної взаємодії мистецтв, він увів у педагогіку нове поняття „поліхудожнє виховання дітей і юнацтва” – художня творчість та її продукти розглядалися вченим як явище культури. Це надало основу для подальшої розробки методологічних засад інтегрованого підходу до навчання і виховання мистецтвом, розробки моделі цілісного художньо-освітнього простору.

Унікальною не тільки у вітчизняній мистецькій освіті, але й і у світовій художній педагогіці стала наукова школа композитора, академіка РАО

Д. Кабалевського та народного художника, академіка РАО Б. Неменського. Вони висунули проблему взаємозв'язку науки та мистецтва у всій системі освіти, створили нові концепції викладання мистецтва на різних етапах становлення Людини.

Поява наукової школи Д. Кабалевського в педагогіці сприяла вирішальному кроку до розуміння системи освіти в її справжній історичній і генетичній суті. Адже в рамках цієї наукової школи концепція викладання музики як мистецтва із самого початку поставала як віддзеркалення самої педагогіки як мистецтва, і призначення всієї системи освіти взагалі – бути культуровідповідною, а отже такою, що розвиває. Будь-який урок у школі має розглядатися як явище культури.

Одночасно з цим набирала сили гуманна педагогіка (педагогіка співробітництва), найвидатнішими представниками якої були В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, вони наголошували на значенні мистецтва в загальноосвітній школі.

Хронологічні рамки цього періоду визначаються наступними подіями. Галузь художнього виховання офіційно отримала науковий статус. Науково-дослідна робота набувала практично-орієнтований систематичний характер у всіх галузях художньої освіти. Мистецько-педагогічні дослідження 70-х років були спрямовані на вивчення процесу „формування комуністичного світогляду радянського школяра засобами мистецтва”. В педагогічних дослідженнях 70-х років можна виділити два основних напрямки, які характеризували історичний етап розвитку радянського суспільства: 1) роль мистецтва у формуванні особистості, 2) творча активність учнів, освоєння навичок самостійної діяльності. Це були принципові установки, які вказували на необхідність розробки методики музично-педагогічних, соціологічних досліджень, обґрунтування питань взаємодії естетики і педагогіки, виявлення рівня розвитку художнього смаку молоді, поєднання соціологічного аналізу з дослідженнями в галузі музичної педагогіки і психології сприйняття мистецтва тощо.

Одним з важливих питань музично-психологічної і педагогічної науки

була проблема розвитку музичних здібностей та їх значення в гармонійному розвитку особистості. Розвиваючи основні положення радянської психологічної науки, В. М. Мясичев і А. Л. Готсдинер наголошують на тому, що музичні здібності являють собою складне поєднання природного, соціального і індивідуального в особистості. Соціальне значення проблеми музичних здібностей, заключається, на думку авторів, у зростанні естетичної культури кожної особистості [6].

В педагогічній науці однією з важливих була проблема створення науково-обґрунтованої системи музично-естетичного виховання. Без вивчення естетичних потреб, ціннісних орієнтацій молоді в галузі мистецтва таку систему неможливо було створити, тому цілком було закономірним те, що в педагогічній науці актуалізувалися питання соціологічних досліджень в галузі музичного виховання і сприйняття музики, вивчення музичних смаків підростаючого покоління, з'явилися перші монографічні роботи в цій галузі, хоча ще залишалося й багато невирішених задач.

Важливою гострою проблемою музичної педагогіки вже на початку 70 років поставала проблема виховання сприйнятливості до прекрасного та неприйняття штампа, низькопробності тощо. Наукова постановка питань, пов'язаних різноманітним впливом музики на емоції людини, сприйняття і виховної ролі музики потребувала розвитку досліджень в різних галузях знання, але, як зазначає М. Ф. Овсянников, дослідження в теорії естетичного виховання в 70 роки ще не стали комплексними [5].

В центрі уваги спеціалістів в галузі художньої освіти і виховання все ще залишалася обдарована дитина, але у дискусіях на тему „творчість – навчання – розвиток” найактивніше виявляли себе послідовники концепції: „творчість у процесі навчання”. Проблема „творчість – навчання – розвиток” ставилася на рівні всієї системи художньої освіти. З'явилися послідовники її вирішення на користь „творчості” і в загальноосвітній школі, і у спеціальних школах, студіях, школах мистецтв тощо. В країні відроджувався інтерес до спонтанної дитячої творчості, до вивчення природи художньої діяльності дітей та професійних

митців. Дитина, що „творить”, посіла стабільне місце в культурному житті держави. Свідомством цього було створення виставок, проведення олімпіад, регулярних конкурсів юних музикантів тощо.

Початок 1970-х років відзначився масштабними соціологічними дослідженнями і початком Всесоюзного експерименту в масовій школі – новий зміст навчання з музики та образотворчого мистецтва.

Основною вимогою музично-естетичного виховання в цей період була спрямованість уваги школярів на сприйняття музики. В центрі шкільного музично-естетичного виховання – робота над музичними творами, які школярі вивчають у процесі слухання, або в хоровому виконанні. На уроці учителю слід було виконувати декілька завдань – доносити до свідомості дітей ідейний зміст і художній образ творів, зацікавити дітей і виконувати на високому рівні твори особисто. Особливості музичного мистецтва, узагальненість його образів, процесуальність розкриття змісту у часі, специфічність виразних засобів, які потребують для повноцінного сприймання підготовки і уваги, тобто навичок слухання музики – все потребувало спеціальної роботи. Для слухання музики на уроці, згідно програми Міністерства освіти, випускалися комплекти грамплатівок, на яких були записані класичні, народні і сучасні музичні твори у виконанні професійних оркестрів, хорів, співаків і виконавців-інструменталістів. Ця важлива ланка музично-естетичного виховання, в першу чергу, повинна була формувати навички музичного сприйняття, розвивати художній смак школярів, накопичувати музичний багаж, тобто, у кінцевому рахунку, формувати музичну культуру підростаючого покоління. Музичний репертуар для слухання потребував принципової систематизації як з точки зору послідовності подання музичних жанрів, так і з урахуванням формування навичок сприйняття музики. Але головна проблема була не в музичному матеріалі, а в методах його використання для слухання музики, адже на слухання творів на початку 70-х років відводилося 5 – 7 хвилин у кінці уроку.

Велике значення в розвитку музичного сприйняття дітей відіграло вступне слово вчителя про твір, цей засіб використовувався і в концертах

симфонічної музики, і на уроках музики в школі. Особливо важливим є такий засіб у вихованні молодших школярів і бесіда з учнями про музичний твір потребувала від учителя музичної культури, вміння в доступній формі визначати художні образи і виразні засоби.

Провідних вчителів музики відрізняв різний підхід до навчального процесу – деякі надавали перевагу формі активної й веселої гри, де значна роль відводилася співу, рухам під музику, питання у вигляді загадок тощо. В інших прикладах у проведенні уроків відчувався „високий стиль” спілкування тощо. Але головне, йшов пошук творчих музично-педагогічних знахідок.

Нові види музичної діяльності давали можливість активізувати діяльність учнів та озброювали вчителів критеріями визначення рівня їх розвитку – наявністю навичок самостійної роботи. Програма з музичної грамоти вміщувала комплекс знань, які відносяться до різних дисциплін і сфер музичної діяльності: відомості про композиторів, музичні інструменти, голоси, жанри, виразні засоби тощо. І ця енциклопедія усвідомлювалася головним чином в процесі слухання музики та в бесідах про музику. Значну складність викликала саме бесіда для вчителів того часу, яка повинна роз'яснювати учням характер, образи і виразні засоби творів, використовуючи при цьому знання учнів з музичної грамоти. Перераховані завдання вирішувалися на високому рівні далеко не у всіх школах. В літературі відмічалось, що слухання часто носило розважальний характер і не виконувало ні навчальної, ні виховної функції [6, с. 36].

Додатковою формою розвитку музичного сприйняття школярів були позакласні і позашкільні заходи, концерти для дітей професійних артистів в містах, де були філармонії, в яких працювали професійні кадри музикантів-виконавців. Взагалі, впродовж багатьох років композитори, критики і педагоги спрямовували свої зусилля на музичне мистецтво, яке мало розвивати музичну культуру школярів, а не бути тільки засобом розваги.

Завдяки принципіальній перебудові системи музичних занять у загальноосвітній школі змінювався погляд на значення музичного виховання в

розвитку дитячої особистості. Цей процес супроводжувався в 70 роки відкриттям у багатьох Вузах держави музично-педагогічних факультетів, відділень, які готували вчителів музики для загальноосвітньої школи. Розроблялися програми для інститутів удосконалення вчителів і педагогічних вузів з підготовки і перепідготовки кадрів з метою включення у навчальні плани і програми проблем естетики, етики, мистецтва. Відповідальні і складні задачі, які були поставлені суспільством перед вчителями музики у 70 роки, потребували високої професійної підготовки, хоча, як показує аналіз науково-педагогічної і методичної літератури, система підготовки вчителів музики у педагогічних університетах тільки почала активно розвиватися і удосконалюватися, створювати свою специфіку, що відрізнялася від підготовки музикантів-педагогів у консерваторіях і музичних училищах. Вчителям музики загальноосвітніх шкіл була потрібна глибока психолого-педагогічна підготовка, ґрунтовні знання основ психології музично-творчої діяльності. У 70-ті роки в невеликих містах і селах України все ще відчувалася потреба у професійно-підготовлених вчителях музики. В спеціальній педагогічній літературі накреслювалося на тому, що у 70-ті роки загальноосвітня школа ще не зовсім успішно справлялася з задачами масового музичного виховання. Так, Н. Жемчужина, здійснюючи аналіз змісту і форм уроків музики, викриває недоліки в існуючій системі масового музичного навчання, накреслює на необхідності ширшого використання системи відносної сольмізації, більш цілеспрямовано використовувати методи розвитку співочих навичок, які відкривають шлях до активного музикування тощо [5].

Одним з важливих питань, що активно обговорювалося в музично-педагогічній спільноті було питання ефективності масового музично-естетичного виховання, часто наголошувалося на тому, що одним з недоліків є те, що в музично-естетичному вихованні не існує тісної взаємодії між діяльністю музичних і загальноосвітніх шкіл (музична і загальноосвітня школи підпорядковувалися різним відомствам). Ще не була визначена достатньо конкретно роль музичних шкіл в системі естетичного виховання, хоча вже був

напрацьований у цьому напрямку значний досвід. Дитячі музичні школи у 70-ті роки виконували важливу роль на шляху музично-естетичного виховання підростаючого покоління — готували грамотних слухачів музичного мистецтва, любителів музики, учасників художньої самодіяльності, готували учнів до вступу в музичні-навчальні заклади. У 70-ті роки почали відкриватися музичні школи у сільській місцевості. Важливим напрямком роботи викладачів музичних шкіл була музично-просвітницька робота в загальноосвітніх закладах, яка у 70 роки отримувала все більше розповсюдження. Ця робота проводилася систематично, викладачі щорічно планували активну участь в пропаганді музичних знань серед учнів загальноосвітніх шкіл, інших навчальних закладів, дитячих садків та працівників підприємств свого міста або селища.

Актуальними темами в музично-педагогічній спільноті були питання створення єдиної науково-обґрунтованої системи масового музичного виховання, яка б включала в себе шкільні та позашкільні заклади.

Висновки. Концепція музично-естетичного виховання радянського часу базувалася на марксистсько-ленінському розумінні особистості і законів соціального життя. Одним з головних принципів теорії комуністичного виховання було ствердження необхідності масового залучення до естетичної діяльності всього народу, створення масового мистецтва. Предметом особливої уваги педагогів були різноманітні питання розвитку музичних здібностей, створення нових методик викладання музики, роль музичного мистецтва в розвитку дитячої особистості, провідних діячів в галузі музично-естетичного виховання були питання ефективності масового музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні. Основні віхи створення й розвитку теорії музично-естетичного виховання в педагогічній роботі провідних музикантів-педагогів в країні були тісно пов'язані з рухом ідей у сфері загальнотеоретичних проблем естетичного виховання.

Послідовники шкіл педагогіки мистецтва Б. Юсова, Д. Б. Кабалецького, Б. Неменського та інших провідних музикантів-педагогів періоду 70-х років

XX століття продовжують працювати над проблемами розвиваючої художньої освіти і створенням на цій основі програм та підручників нового покоління з різних видів мистецтва.

Література

1. **История** художественного образования в России. – М. : Издат. дом Российской академии образования. 2003 г. – 413 с.

2. **Матеріали** 15 з'їзду КПРС. – К. : Політвидав України, 1976. – С. 87.

3. **Конституція** (Основний Закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік. – К., Політвидав України, 1977. – С. 10.

4. **Музыкальное** воспитание в СССР. Вып. 1 / под ред. Л. А. Баренбойма. – М. : „Советский композитор”, 1978. – 485 с.

5. **Овсянников М. Ф.** Актуальные направления и методологические основы исследований в области эстетики // Философские науки. – 1973. – № 5. – С. 23.

6. **Роль музыки** в эстетическом воспитании детей и юношества : сб. статей / сост. и ред. А. Готсдинер. – Л. : Изд-во „Музыка”, 1981. – 104 с.

7. **Современные** исследования эстетического воспитания и художественного образования в контексте Буровской научной школы. Сборник научных трудов. К 90-летию со дня рождения А. И. Бурова / под общей редакцией Л.П. Печко ; ред.-сост. : Е.Ф. Командышко. – М. : ИХО РАО, 2009. – 336 с.

Sbitneva L., Polianska K.

The Essence and Specific of Musically Aesthetically Beautiful Education of Children and Young People in Ukraine in 70 years of XX century

In the article essence and specific of musically aesthetically beautiful education are examined in 70 years, period, when musical education was part of communist education of rising generation. By important principles of theory and practices of musically aesthetically beautiful education of, which leaned against achievement of scientific opinion of soviet scientists and built on methodological basis of marxist theory of communist education were followings is bringing in to musically aesthetically beautiful activity of great folk masses, creation of mass art which would

be instrumental in selfless labor and bloom of the state.

The options of purpose of artistic education were looked over in all of its forms and on all of the age-old stages of development of students. Music masters already could not remain on the roles of „organizer” which serves calculation school educate measures. The awareness of that music lesson at school, grew is not simply a lesson of singing with the elements of musical deed and listening of music is a process of spiritual possibilities of child. Beginning of 1970th was marked the scale beginning of the All-union experiment at mass school on verification of new maintenance of studies from music and fine art.

Due to of principle alteration of the system of musical employments at general school, a look changed to the value of musical education. This process was accompanied openings in many institutes of higher of the state of music-pedagogic faculties, separations which prepared music masters for general school. Industry of artistic education got scientific status officially. Research work purchased the practically oriented systematic character in all of industries of artistic education. In a country interest regenerated to spontaneous child’s creation, to the study of nature of artistic activity of children and professional artists. Child which „creates” has stable place in cultural life of the state. The certificate of it was creation of exhibitions, leadthrough of olympiads, regular competitions of young musicians and others like that.

Key words: musically aesthetically education, musical perception, aspects of musically activity, musical pedagogic.

Відомості про авторів

Сбітнєва Людмила Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри співів і диригування ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Полянська Катерина Валеріївна – кандидат філософських наук, доцент Національної музичної академії імені П. І. Чайковського.

Стаття надійшла до редакції 12.14.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Курило В. С.

L. M. Sbitnyeva, Luhansk Taras Shevchenko National University,

K. V. Polyanska, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music

**THE ESSENCE AND PECULIARITIES OF MUSIC AND
AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN AND YOUTH
IN UKRAINE IN THE 1970s**

Sbitneva L. M., Polianska K. V.

The essence and peculiarities of music and aesthetic education of children and youth in Ukraine in the 1970s

In the article the questions of the essence and peculiarities of musical and aesthetic education in 1970 when it was part of communist education of rising generation are examined. The theory and practice of musical and aesthetic education grounded on the achievements of the scientific thought and the contribution of the Soviet scientists were based on the methodological foundations of the Marxist theory of communist upbringing. Important principles of musical and aesthetic education were as follows: bringing the masses to the musical and aesthetic activity, creating mass art. The purposes of artistic education were looked over in all of its forms and at all ages of students' development. Music teachers could not sustain the roles of "organizers" who serve calculation school measures. The awareness of the importance of music lessons at school grew. It was considered to be not simply a lesson of singing with the elements of musical deed and listening to music but the process of spiritual growth and development of new abilities of the child. The beginning of the 1970s was marked by the beginning of the Union experiment at mass school on verification of new maintenance of studies from music and fine art.

Due to the principle alteration of the system of musical employments at general school, a view changed to the value of musical education. This process was accompanied by the opening in many institutes of the state of music faculties and departments which prepared music teachers for general school. The industry of artistic education officially received the scientific status. Research work got the practically oriented systematic character in all spheres of artistic education. The interest to spontaneous child's creativity, to the study of artistic activity's nature of children and professional artists regenerated in a country. The child who «creates» got stable place in cultural life of the state, which can be proved by the organization of numerous exhibitions, olympiads, regular competitions of young musicians, etc.

Key words: music and aesthetic education, musical perception, aspects of musical activity, music pedagogy.

The process of development of Ukrainian national musical and aesthetic education leads to study the historical, theoretical and methodological aspects of musical and aesthetic education of the past, taking into account its useful experience, because it is impossible to understand the present, to predict the future and to ensure the unity, continuity and succession in the education of generations without studying of the theory and practice of musical and aesthetic education in the past. As noted in the State National Program “Osvita” (“Ukraine XXI Century”), the educational process must be carried out in the inseparability of education from “national ground, its organic combination of national history and national traditions, the preservation and enrichment of the Ukrainian people’s culture”.

The significant contribution in the development of the theory and practice of musical and aesthetic education was made by famous scholars, teachers and music critics such as B. Asaf’yev, O. Apraksina, N. Vetlugina, N. Hrodzens’ka, D. Kabalevs’ky, L. Masol, O. Rudnytska, B. Teplov, D. Ohorodnov, O. Rostovs’ky, B. Yavors’ky and many others.

Common questions of historical development of musical and aesthetic education, principles and methods of musical upbringing were investigated by I. Anisimova, O. Apraksina, L. Barenboim, N. Dobrovol’ska, A. Kalenychenko, L. Koval’, D. Lokshyn, O. Mykhaylychenko, S. Marchenko, L. Masol, V. Orlova, O. Rostovs’ky, G. Padalka, M. Ponomarenko, O. Rudnytska, I. Stashevs’ka, T. Tan’ko, L. Khlebnikova, V. Cherkasov, T. Tsvelykh, V. Shatsko, L. Shkoljar, O. Shchelokova, V. Shulgina and others.

In the area of musical and aesthetic education of the individual, its methods and forms considerable experience has been accumulated by Ukrainian nation. At present the issue of musical and aesthetic education analysis in the 70’s when the whole complexity and contradiction of a system of musical and aesthetic education in the country were called “unique” still need to be more specified.

Review of the essence of musical and aesthetic education of children and youth in Ukraine in the 70s of last century, will provide an opportunity to outline the main ways of artistic and pedagogical practices in XXI century.

The aim of this work – study of the essence and peculiarities of musical and aesthetic education of children and youth in Ukraine in 70th years of XX century.

In the USSR socialistic society, as in the Soviet Union in general, the musical education was considered to be a part of the communist education of the younger generation. In governmental documents it was emphasized that the development of culture in Soviet society were becoming more and more important. In the era of socialism and communism construction an intelligent man who was able to understand and create the beautiful was a kind of example [2].

In 20th article of the USSR's Constitution it was approved that “the Soviet state's goal is the expansion of real opportunities for the development and use by citizens of their creative power, abilities and talents in order to achieve full development of the individual” [3].

The concept of aesthetic education of the Soviet period, which was based on Marxist-Leninist understanding of individual and social life of the law, treated the problem of aesthetic education in the inseparability of ideological struggle and social conflict of that period of time. An important principles of the theory and practice of musical and aesthetic education, relying on the achievements of scientific thought and Soviet scientists built on the methodological basis of the Marxist theory of communist upbringing were as follows – involving the masses to musical and aesthetic activities, creating a mass art that should have contributed to the selfless labor rights and prosperity of the state [4].

In 70th sweeping changes in music education that have taken under a real social and historical background began. First of all, it was a positive shift in the humanization of society in the 60's: the totalitarian indoctrination, which tried to make up the so-called “functionary” of the political system naturally spawned its opposite side – the understanding of the intrinsic value of the individual in cultural and historical processes in education was constantly brewing in the society so it was finally reflected in the slogan “Turn the Child to school”. Although it was a short period that was soon changed into "stagnation", public opinion has begun to gain its strength, the democratization of the school could no longer be stopped. One of the

laws of this movement was the mass school reform, which began in 70th and was held with the contradictions, but through the time ideas that were reflected in the requirements of humanization of the educational system were gaining their strength even more and more [1].

At this stage the objectives of art education in all its forms and at all ages and stages of students' development were revised. In the scientific and educational literature it was stressed that the national aesthetic education, which is a mean of communist education in general, special attention to the arts was paid. Music teachers could no longer act out as "organizers" who serves numerous school educational activities, the awareness that music lesson at school is not just a singing lesson with elements of musical literacy and listening to music increased. And as a result it considered being a process of spiritual growth of the child, aimed at helping him to learn the art of seeing the world. It became clear that didactic regulation of music teachers and students is impossible, without children's creativity art lessons lose their meaning.

One of the prominent representatives of the school of art's pedagogy that actively developed in 70th, was B. Yusov. This scientist was able to prove scientifically the nature of the complex interaction of the arts, he introduced a new concept in pedagogy "multiartistic education of children and youth" – artistic creativity and its products were considered by this scientist as a cultural phenomenon. This provided the foundation for further development of methodological principles of an integrated approach to teaching and learning by art, developing an integral model of artistic and educational space.

The scientific school of a composer, academician of RAO D. Kabalevsky and folk artist, academician of RAO B. Nemensky has become unique not only in national art education, but also in the international art pedagogy. They put forward the problem of the relationship of science and art throughout the education system, have created a new concept of teaching art at various stages of man's formation.

The emergence of D. Kabalevsky's scientific school in pedagogics contributed greatly to understanding of the educational system in its true historical and genetic

merits. Indeed, within this scientific school the concept of teaching music as an art from the very beginning appeared as a reflection of the pedagogy as an art, and the main purpose of the entire education system in general is to be correspondent to culture, and therefore to be the one that develops. Every lesson in school should be seen as a cultural phenomenon.

At the same time the humanitarian education (pedagogy of cooperation) was gaining its strength, the most prominent representatives of which were V. Sukhomlinsky and S. Amonashvili. They emphasized on the importance of art in high school.

The chronological limits of this period are defined by the following events. Field of art education officially received scientific status. Research work acquired a practically-oriented systematic nature in all areas of art education. Art and pedagogical research in 70th have focused on the process of "formation of the communist ideology of Soviet pupil through art. In educational researches of 70th two main areas that characterized the historical stage in the development of Soviet society can be divided: 1) the role of art in shaping identity, 2) the creative activity of students, their development of skills for independent activities. There were principal guidances, pointing to the need to develop methods of music teaching, case studies, to examine the interaction of aesthetics and pedagogy, to identify the level of artistic taste of youth, combining sociological analysis of research in music pedagogy and psychology of perception of art.

One of the important issues of musical, psychological and pedagogical science was the problem of musical abilities and their importance to the harmonious development of personality. Developing the basic principles of Soviet psychology, V. M. Myasishev and A. L. Hotsdyner emphasize that musical ability is a complex mixture of natural, social and personal in every individual. Social value of the problem of musical abilities, consists, according to the authors, of the growth of each individual's aesthetic culture [6].

In pedagogical science the creation of evidence-based system of musical and aesthetic education was one of the most important problems. A system cannot be

created without studying the aesthetic needs, values of youth in the arts, so it was natural that in pedagogical science certain issues of sociological research in music education and music perception, learning musical tastes of the younger generation were highlighted. Moreover the first monographic works in this area appeared, although there were still many unsolved problems.

An important acute problem of musical pedagogy arose in early 70th. It was a problem of education of susceptibility to beauty and the low-grade cliché rejection. The scientific statement of issues related to diversity of musical effects on emotions, perceptions and educational role of music needed the research in various fields of knowledge, but, as M.F. Ovsjannykov states, researches in the theory of aesthetic education in 70th have not yet become complex [5].

The specialists' focus in the field of art education and upbringing was still put on a gifted child, but in discussions based on the topics "creativity – learning-development" most active the followers of the concept "creativity in the learning process" showed themselves. The problem of "creativity – learning – the development of" treated at the level of the whole system of art education. There were followers of its decision in favor of "creativity" in high schools, special schools, studios, art schools and so on. The country has revived the interest in spontaneous children's art, in the study of nature of artistic activities for children and professional artists. A child who "creates" took a strong position in the cultural life of the country. Evidence of this was the creation of exhibitions, Olympiad's holding, regular competitions for young musicians and so on.

The beginning of the 1970s was marked by a large-scale sociological studies and the beginning of the Union experiment in regular school – the new content of education in music and the fine arts.

The basic requirement of musical and aesthetic education during this period was the focus of students' attention to the perception of music. In the center of school musical and aesthetic education was work with musical works that students learn during the course of hearing or choral performance. During the lesson teacher should perform multiple tasks: to convey the ideological content and artistic images of works

to the minds of children, to interest them and to perform high-level work by himself. Features of music, generality of its images, disclosure of procedural content in time, expressive specificity that is needed for proper perception and attention skills that is listening to music – all require special work. For listening to music in the classroom, according to the program of the Ministry of Education, there were produced sets of records, on which classical, folk and contemporary musical works performed by professional orchestras, choirs, singers and instrumentalists singers were recorded. This important link in the musical and aesthetic education first of all was created to shape the perception of musical skills, to develop students' artistic taste, to accumulate musical experience, that is, ultimately, to shape the musical culture of the younger generation. The musical repertoire for listening needed the systematized principle both in terms of sequence of musical genres representation and taking into account the skills of music perception. But the main problem was not in the musical material but in methods of using it for listening because in early 70th only 5 – 7 minutes for listening to pieces of music at the end of the lesson were given.

An introductory word of teacher about any piece of music was of great importance in the development of children' musical perception. This tool was used in symphonic concerts and music lessons at school. In teaching young students this tool was considered to be of particular importance. While talking with students about the music teacher needed to be aware of music culture, to define art images and expressive means in simple terms.

Leading music teachers featured a different approach to the learning process - some preferred forms of active and fun game where a large role was assigned to singing, movement to the music, the question in the form of riddles and so on. In other examples in conducting classes “high style” of communication was felt. But the search for creative musical and pedagogical findings was the most important issue.

New types of musical activities made it possible to increase students' participation and teachers supplying criteria to determine the level of students' growth was the availability of skills for self work. The program of musical literacy placed a set of knowledge that belong to different disciplines and areas of musical

activities: information about composers, musical instruments, voices, genres, etc. expressive means. And this encyclopedia was regarded mainly during listening to music and conversations about music. A significant difficulty the teacher's discussion has caused for that time, which was aimed at explaining the nature, imagery and expressive means of musical works to students using their knowledge of musical literacy. Not all schools these objectives were decided at a high level. The literature observed that the process of listening to music was often treated as a kind of entertaining and did not perform any upbringing or educational function [6, p. 36].

An additional form of musical perception of students were after-school and extracurricular activities, professional artists' concerts for children in the cities where there were philharmonies employing professional staff musicians. In fact, for many years, composers, critics and educators have directed their efforts to the musical art, which was designed to develop students' musical culture and be not only a means of entertainment.

Due to the principle restructure of the system of music classes, the view of the importance of music education in the development of children's personality changed in high school. This process in 70th was accompanied by the opening of music teaching faculties and departments which were preparing music teachers for secondary schools in many universities of the state. Programs for the Institutes of teachers advanced training and pedagogical universities in order to include certain issues of aesthetics, ethics, and art in the curricula program were developed. Responsibilities and challenges that have been put before teachers of music in 70th by the society, required high professional competence, though, as the analysis of scientific, educational and instructional literature shows, this training system of music teachers in universities just began to develop and improve, create its own specific character that differed from musicians, teachers in conservatories and music schools training. Music teachers in secondary schools needed a deep psychological and pedagogical training, a thorough knowledge of the psychology of musical and creative activities. In 70th years in the small towns and villages of Ukraine the need for professionally-trained music teacher was still felt. In special pedagogical literature

the fact that in 70th the secondary school hadn't successfully coped with the tasks of mass musical education was outlined. Thus, N. Zhemchuzhyna, making the analysis of the content and form of music lessons, exposes certain drawbacks in the current system of mass music education, outlines the need for a broader use of relative solmization, more targeted use of vocal skills methods that pave the way for active music-making [5].

One of the important issues actively discussed in music and teaching community was the effectiveness of mass musical and aesthetic education. It was often emphasized that one of the drawbacks in musical and aesthetic education is that there were no close interaction between musical and secondary schools (music and secondary schools were subordinated to different departments). The specific role of music schools in the system of aesthetic education has not been defined sufficiently, though considerable experience has been turned in this direction. Children's music school in the 70th served an important role in the way of musical and aesthetic education of the younger generation – it prepared competent listeners of music, music lovers, amateur participants, prepared students for entry into the music-education establishments. In the 70th years music schools in rural areas began to open. An important focus of music schools was musical and educational activities in the educational institutions, which has received increasing circulation in 70th years. This work was done systematically; teachers annually planned an active participation in the promotion of musical knowledge among secondary schools, other schools, kindergartens and workers of their town or village. Relevant topics in music and pedagogical community were the creation of a unified science-based system of mass musical education, which would include a school and after-school establishments.

Conclusions. The concept of musical and aesthetic education of the Soviet era was based on Marxist-Leninist understanding of the personality and of the laws of social life. One of the main principles of the theory of communist education was necessary affirmation of mass involvement in the aesthetic activities, creating mass art. Teachers paid special attention to various issues of musical abilities, new methods of teaching music, the role of music in the development of children's personality,

leading figures in the field of musical and aesthetic education were the effectiveness of mass musical and aesthetic education of children and youth in Ukraine. The principal milestones of the theory of musical and aesthetic education creation and development in the pedagogical work of the leading musicians and teachers in the country have been closely associated with the movement of ideas in the field of general issues of aesthetic education.

Followers of art schools by B. Yusov, D. Kabalevsky, B. Nemensky and other leading musicians and educators of 70th of the twentieth century continue to work on the problems of developing art education and the creation of new textbooks of different types of art for new generation on the basis of this curricula.

References

1. **Istoria** hudozhestvennogo obrazovania v Rossii [The history of artistic education in Russia]. Moscow: Izdat. dom Rossijskoy akademii obrazovanija. 2003. 413 p.

2. **Materialy** 15 zyzdu KPRS [Materials from 15th KPRS congress]. Kyiv: Polityvdav Ukrainy. 1976. P. 87.

3. **Konstytutsija** (Osnovnyi Zakon) Sojuzu Radjanskikx Sotsialistychnykx Respublic [Cstitution (The main Law) of Soviet Uniun]. Kyiv: Polityvdav Ukrainy. 1977. P. 10.

4. **Muzykal'noe** vospitanije v SSSR [Musical education in USSR]. No. 1 / Ed. by L. A. Barenbojm. Moscow: "Sovetskiy kompozitor ". 1978. 485 p.

5. **Ovs'annikov M. F.** Aktual'nye napravlenija i metodologicheskie osnovy issledovanij v oblasti estetiki [Actual directions and methodological bases of research in the field of aesthetics] // Filosofskie nauki. 1973. № 5. P. 23.

6. **Rol' muzyki** v esteticheskom vospitanii detej i junoshestva [The role of music in aesthetic education of children and youth]: sb. statej / Ed. by A. Gotsdiner. Lvov. Izd. "Muzyka". 1981. 104 p.

7. **Sovremennye** issledovanija esteticheskogo vospitanija i khudozhestvennogo obrazovanija v kontekste Burovskoj nauchnoj shkoly [Modern

studies of aesthetic and art education in the context of Burovsky scientific school].

К 90-летию со дня рождения А. И. Бурова. Moscow. 2009.

Сбітнева Л. М., Полянська К. В.

Сутність та специфіка музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні у 70 роки ХХ століття

В статті розглядається сутність та специфіка музично-естетичного виховання у 70 роки, період, коли музичне виховання було частиною комуністичного виховання підростаючого покоління. Важливими принципами теорії і практики музично-естетичного виховання, які спиралися на досягнення наукової думки радянських вчених і будувалися на методологічній основі марксистської теорії комуністичного виховання були наступні – залучення до музично-естетичної діяльності широких народних мас, створення масового мистецтва, яке б сприяло самовідданій праці та розквіту держави.

Переглядалися установки мети художньої освіти у всіх її формах, зростало усвідомлення того, що урок музики у школі – це не просто урок співу з елементами музичної грамоти і слухання музики – це процес зростання духовних можливостей дитини. Початок 1970-х років відзначився масштабним початком Всесоюзного експерименту в масовій школі по перевірці нового змісту навчання з музики та образотворчого мистецтва.

Ключові слова: музично-естетичне виховання, музичне сприйняття, види музичної діяльності, музична педагогіка.

Сбитнева Л. Н., Полянская Е. В.

Сущность и специфика музыкально-эстетического воспитания детей и молодежи в Украине в 70 годы ХХ века

В статье рассматриваются вопросы сущности и специфики музыкально-эстетического воспитания в 70 годы, период, когда музыкальное воспитание являлось частью коммунистического воспитания подрастающего поколения. Теория и практика музыкально-эстетического воспитания опирались на достижения научной мысли советских учёных и базировались на методологической основе марксистской теории коммунистического воспитания. Важными принципами музыкально-эстетического воспитания были следующие – привлечение к музыкально-эстетической деятельности широких народных масс, создание массового искусства.

Пересматривались цели художественного образования. В начале 70-х годов начался масштабный Всесоюзный эксперимент в массовой школе по проверке нового содержания программы по музыке.

Ключевые слова: музыкально-эстетическое воспитание, музыкальное восприятие, виды музыкальной деятельности, музыкальная педагогика.

Information about the authors

Sbitnyeva Lyudmila Mukolayivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, The Head of singing and directing Department „Luhansk Taras Shevchenko National University”.

Polyanska Kateryna Valeriyivna – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music.

The article was received by the Editorial Office on 25.11.2013

The article was put into print on 27.12.2013

Peer review: Kurylo V. S., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor